

Verslag bijeenkomst expertteam Dier 22 mei 2025

Maandag 22 mei 2025: 10.30-13.00 uur op Zuivelboerderij De Brummenaer in Brummen

Aanwezig: Imke de Boer (voorzitter, notulen), Evelien de Olde, Alfons Beldman, Frits van der Schans, Gerrit Hegen, Jasper Heerkens, Bas Rodenburg, Sophie Alders.

Afwezig met kennisneming: Karel de Greef.

1. Korte update van Stichting Beter voor Natuur & Buur

- Imke spreekt haar grote waardering uit voor de bijdrage van Louis aan het expertteam Dier en heet Sophie van harte welkom.
- Drie mensen hebben een nieuw emailadres gekregen:
Bas Rodenburg
Jasper Heerkens
Sophie Alders
We hebben kort gesproken over de beoordeling van de Beter Voor keurmerken door Milieu Centraal en geconcludeerd dat deze beoordelingen geagendeerd worden voor een volgende vergadering. De beoordeling van melk zal nog worden nagestuurd (**Actie Sophie**).

2. Terugkoppeling en discussie aangaande het advies op het concept Zuivelschema.

Imke stelt voor enkel de punten te bespreken die een reactie vereisen; hieronder volgt een korte samenvatting van de discussie van die punten.

B. Nieuwe eis Beter voor Natuur (onder D1.5)

Het expertteam erkent dat het feitelijk klopt dat het programma *Beter voor Zuivel* enkel betrekking heeft op de percelen die onder de graslandgebondenheidseis vallen, maar ziet hierin ook een risico. De certificering geldt voor veel onderwerpen binnen het programma voor het bedrijf als geheel. Bovendien staat er een bord buiten, en consumenten krijgen daardoor de indruk dat het keurmerk voor het gehele bedrijf geldt. Het expertteam adviseert daarom om deze keuze alsnog te heroverwegen. Daarnaast ziet het expertteam het belang van de mogelijkheid om een deel van het grasland te kunnen scheuren, met het oog op mogelijke samenwerking met akkerbouwers.

D. Aanpassing eis E 2.1

Het expertteam erkent dat de afvoer van kalveren naar de kalvermesterij op zichzelf geen invloed heeft op de levensduur van melkvee. De essentie van het standpunt van het team is dat zuivelproductie onlosmakelijk verbonden is met vleesproductie. Dit verloopt enerzijds via de slacht van afgevoerde melkkoeien en anderzijds via het

grootbrengen van de kalveren. Het team adviseert Stichting Beter Voor om in haar visie ook de vleesproductie van 'overtollige' kalveren mee te nemen. Daarnaast benadrukt het team dat levensduur het resultaat is van goede gezondheid, en geen doel op zich. De vraag welke indicatoren zinvol zijn verdient aandacht op de agenda.

G. Continue verbetering van klauwgezondheid

Vraag: wat is de toegevoegde waarde van het opnemen van verbeterstappen in het bedrijfsbehandelplan?

Antwoord: het verbeteren van diergezondheid vraagt om een integrale aanpak, met aandacht voor een gezonde bodem, goed management van bemesting, ruwvoerproductie en voeding, waarbij de rol van melkvee als herkauwer wordt geborgd met een rantsoen dat voor een groot deel uit ruwvoer bestaat. Elk bedrijf zou in het bedrijfsbehandelplan, samen met eventuele erfbetreders, een integraal plan moeten opstellen met als doel: een gezonde bodem, ruwvoer als basis voor een goed rantsoen en een gezonde pens met gezonde koeien. Dit bedrijfsbehandelplan wordt daarmee veel meer een bedrijfspreventieplan.

H. Nieuwe eis t.a.v. pijnbestrijding

Vraag: is er een methode om ernstig ongerief te scoren zodat er een eenduidige standaard tussen veerartsen is?

Antwoord: Het team is op de hoogte van een bestaande maatlat die direct toepasbaar is (zie Gleerup et al. (2015) *Applied Animal Behaviour Science* 171: 25-32). Het zou wellicht een goed idee zijn om een studentenproject op te zetten dat onderzoekt hoe deze maatlat gebruikt kan worden, en hoe deze zich verhoudt tot andere systemen zoals KoeKompas of Welfare Quality. Dit zou kunnen bijdragen aan een betere onderbouwde keuze voor een bruikbare maatstaf.

Reflectie op de huidige status van Beter voor Zuivel

T.a.v. Er wordt geen preventief gebruik gemaakt van antibiotica'

Het team begrijpt dat het aan de ene kant positief is te noemen dat er geen preventief gebruik wordt gemaakt van antibiotica. Wel vraagt het team zich af of het verstandig is om criteria die algemeen gelden binnen de melkveehouderij op te nemen in het schema. Dit maakt het schema minder duidelijk. Het team adviseert daarom om uitsluitend die eisen in het keurmerk op te nemen die bovenwettelijk zijn. Naast een beschrijving van de huidige praktijk binnen de melkveehouderij, kunnen belangrijke wettelijke criteria, zoals geen preventief gebruik van antibiotica, apart worden genoemd.

Daarnaast merkt het team op dat hier alleen over antibiotica wordt gesproken, terwijl het ook wenselijk zou zijn om zeer selectief en bewust gebruik van bijvoorbeeld antiwormmiddelen gebruik te maken. Het team adviseert om in het integrale bedrijfsbehandelplan ook op te nemen op welke manieren een bedrijf immuniteit tegen worminfecties wil opbouwen.

Reactie t.a.v. biodiversiteit.

Het team adviseert om in het kader van het verbeteren van biodiversiteit ook aandacht te besteden aan streekeigen erfbeplanting.

Reactie t.a.v. koolstofvastlegging.

Het team waardeert het dat koolstofvastlegging daadwerkelijk wordt gemeten en wijst erop dat in een stabiele (eindsituatie) de opbouw en afbraak van organische stof in evenwicht zijn. Daardoor is de netto koolstofvastlegging 'eindig' en kan het de emissies van broeikasgassen niet volledig compenseren (zie eerder genoemde publicatie van Wang et al. (2023; Nature communications 14: 7625). Daarnaast kunnen er op of buiten het bedrijf gronden worden gebruikt die buiten de eisen van het programma vallen. Het is onduidelijk wat er gebeurt met die gronden. Het team vraagt zich af of het mogelijk is de verzamelde bodemdata in te zien, en stelt voor om tegen die tijd een expert uit te nodigen voor een reflectie.

Openstaande vraag kader voor ernstig ongerief.

Voor antwoord zie agendapunt 2.

3. Visie vorming melkveehouderij dierwaardigheid.

Naar aanleiding van het advies van het team aan Stichting Beter Voor om aandacht te besteden aan visieontwikkeling, heeft de directeur gevraagd naar de visie van het team op een dierwaardige melkveehouderij. Het team heeft dit aspect besproken, en hierbij de *Routekaart naar een dierwaardiger en toekomstbestendige melkveehouderij* als startpunt genomen. Hieronder volgt een korte samenvatting van de discussie per principe.

Het **eerste principe** betreft de erkenning van de intrinsieke waarde en de integriteit van het dier. Dit betekent volgens de Raad voor Dierenaangelegenheden: geen ingrepen, grenzen aan het aanpassen van het dier via de fokkerij en oog voor de eigen belangen van het dier. Geen ingrepen in de melkveehouderij betekent in elk geval dat er niet meer wordt onthoofd. De koe van de toekomst heeft dus hoorns, of is hoornloos. De vraag is of het fokken van hoornloze koeien ethisch verantwoord is. Hoorns vervullen namelijk

een rol in de thermoregulatie en calcium-fosfor regulering, en zijn belangrijk voor het sociaal gedrag. Het blijft de vraag of koeien met hoorns elkaar zullen verwonden, ook in een stalsysteem dat is aangepast aan koeien met hoorns. Een laatste punt waar het team over heeft gediscussieerd is: welke melkproductie past bij het respecteren van de integriteit van het dier? Dit punt komt ook terug bij het principe van goede gezondheid.

Het **tweede principe** betreft goede voeding, en omvat voldoende water en voer van goede kwaliteit. Het team benadrukt hier dat een koe als een herkauwer gevoerd moet worden. Dit betekent dat het aandeel ruwvoer in het rantsoen voldoende hoog moet zijn. Het team erkent dat het huidige criterium van gemiddeld 70% ruwvoer in de droge stof (DS) op koppelniveau volstaat. Dit komt in de grondgebonden melkveehouderij overeen met een na te streven gemiddelde minimale opname 15 kg DS ruwvoer per koe per dag (gras, graskuil, mais, structuurbron). Kanttekening: dit getal hangt af van het gemiddelde lactatiestadium van het koppel: hoger bij >170-180 dagen en lager bij <170 dagen in lactatie. Daarnaast is grazen een onderdeel van goede voeding en natuurlijk gedrag, zowel voor volwassen melkvee als voor jongvee.

Volgens de Stichting Weidegang houdt goede weidegang in dat jongvee voor het afkalven minimaal 200 dagen in de wei lopen. Bij weidegang van melkvee hoort een substantiële opname van weidegras. Ook hier geldt als uitgangspunt een gemiddelde opnamen van 15 kg DS uit ruwvoer per koe per dag. Het weidemanagement voor melkkoeien moet rekening houden met een grasopname die correspondeert met het aantal uren dat de koeien in de wei lopen. Concreet betekent dit dat koeien bij voorkeur niet volledig verzadigd vanuit de stal naar de wei gaan, maar direct beginnen te grazen. Bij voldoende grasaanbod wordt gemiddeld 0.75 tot 1 kg DS weidegras per uur weidegang opgenomen. Een op de samenstelling van weidegras afgestemde en flexibele aanvulling van ruwvoer in de stal is hierbij essentieel. Ter preventie van hittestress wordt er op warme en zonnige dagen gekozen voor binnenhalen op het heetst van de dag (siëstabeweiding) of weidegang in de nacht.

Het **derde principe** betreft goede omgeving, oftewel een comfortabele en veilige omgeving met een goed klimaat. Een specifiek benoemd aandachtspunt is het voorkomen van hittestress, ook wanneer de koeien in de wei staan. Het team merkt op dat hittestress mede wordt bepaald door het melkproductieniveau. Daarnaast wordt expliciet genoemd dat er in de stal één voerplek per koe moet zijn.

Het **vierde principe** gaat over het waarborgen van een goede gezondheid, en het voorkomen van pijn. Hierbij wordt opnieuw het belang van een goed functionerende pens benadrukt. Tevens wordt de vraag gesteld wat het effect is van Bovaer (voeradditief om methaanemissie te reduceren) op de gezondheid van de pens.

Daarnaast is het belangrijk om niet teveel nadruk te leggen op het verminderen van methaanemissie via rantsoenmaatregelen. Een verhoogde propionzuurproductie, en

daarmee een lagere methaanproductie, als gevolg van rantsoenen die rijk zijn aan snel verteerbare kolhydraten (zoals suiker en zetmeel), kan ten koste gaan van een stabiele pensfunctie en verhoogt het risico op (ongezonde) nafermentatie in de dikke darm.

Het **vijfde principe** richt zich op natuurlijk gedrag. Een koe moet de mogelijkheid hebben om essentiële gedragingen te kunnen uitvoeren, inclusief reproductie, seksueel, en maternaal gedrag. Wanneer je dit principe verder doordenkt betekent dit dat je kunt nadenken over aspecten als natuurlijke dekking en manieren om het kalf langer bij de koe te houden. Bij een eventuele herintroductie van natuurlijke dekking is het belangrijk om aandacht te besteden aan het voorkomen van dekinfecties (een belangrijke reden waarom men in de jaren 40 van de vorige eeuw begon met kunstmatige inseminatie), en aan het veilig houden van een stier in de stap en binnen het koppel.

Toelichting van Jan Willem Breukink & lunch.

Jan Willem heeft zowel bij aanvang van de vergadering als aan het einde met verve zijn verhaal gedaan over de toekomst van zijn zuivelboerderij. We willen hem en zijn vrouw hartelijk danken voor de vriendelijke ontvangst, en de heerlijke lunch.

Volgende vergadering ingaan op de dierwaardige pluimveehouderij.